

УДК 330.342.1: 005.336.4

Костянтин Васильович ЗАВГОРОДНІЙ

кандидат економічних наук, науковий співробітник НДІ розвитку економіки та суспільства, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», м. Дніпро, Україна, e-mail: v.a.tkachenko@duan.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7953-3971>

Володимир Андрійович ТКАЧЕНКО

доктор економічних наук, професор, НДІ розвитку економіки та суспільства, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», м. Дніпро, Україна, e-mail: v.a.tkachenko@duan.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4919-8658>

**ТЕОРЕТИЧНІ КОНТЕКСТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
СКЛАДНИМИ САМОКЕРОВАНИМИ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ**

Завгородній, К. В., Ткаченко, В. А. Теоретичні контексти стратегічного управління складними самокерованими соціально-економічними системами. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2021. № 3-4 (78-79). С. 19–28.

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано контексти методології сприйняття складних самокерованих соціально-економічних систем, як планетарно-цивілізаційних соціальних систем. Усвідомлення суті сучасної глобальної та планетарної кризи цивілізації дозволяє переконатися в тому, що планета Земля, яка на основі класичних підходів традиційно сприймається як фінансово-економічна, у методологічному плані повинна розглядатися як планетарно-цивілізаційна соціальна система. Видатні мислителі сучасності, вчені багатьох високорозвинених країн досить однозначно довели, що її основною причиною є духовний занепад соціуму, занепад цілісної свідомості суб'єктів соціуму, орієнтування на визначення однобічного логіко-ментального інтелекту, втрата моральних цінностей та відповідальності людини за створення однобічного технічного світу, наростання недовіри до інституцій суспільного управління. Все це підкреслює неспроможність кваліфікованого і компетентного пошуку напрямків та механізмів подолання планетарно-цивілізаційної кризи соціуму. То ж первинним завданням розвитку планетарної цивілізації стає необхідність кардинальної зміни світобачення і світосприйняття, яке б виходило із життєвих цінностей: охорони здоров'я людей, освіти, як надбання нових знань, мирного співіснування, гідності людини, як такої, довіри та гармонії відносин між людьми і людей з природою. З наукової точки зору ця кардинальна зміна світогляду полягає в переході від цільової до ціннісної раціональності, на основі поглиблення духовно-моральних факторів, які повинні задавати вектор антикризового екологічно чистого мислення, щодо усіх управлінських рішень на полі практичних дій щодо реформування національних та глобальних систем господарювання.

Ключові слова: стратегічний вибір; самокеровані складні системи; соціально-економічний вимір; творча ініціативна діяльність; інтелектуальний потенціал; методологія нестандартних підходів.

Константин Васильевич ЗАВГОРОДНИЙ

кандидат экономических наук, научный сотрудник НИИ развития экономики и общества, ВУЗ «Университет им. Альфреда Нобеля», г. Днепр, Украина, e-mail: v.a.tkachenko@duan.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7953-3971>

Владимир Андреевич ТКАЧЕНКО

*доктор экономических наук, профессор, НИИ развития экономики и общества,
ВУЗ «Университет им. Альфреда Нобеля», г. Днепр, Украина,
e-mail: v.a.tkachenko@duan.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4919-8658>*

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ КОНТЕКСТЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО
УПРАВЛЕНИЯ СЛОЖНЫМИ САМОУПРАВЛЯЕМЫМИ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИМИ СИСТЕМАМИ**

Завгородний, К. В., Ткаченко, В. А. Теоретические контексты стратегического управления сложными самоуправляемыми социально-экономическими системами. *Вестник социально-экономических исследований* : сб. науч. трудов. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2021. № 3-4 (78-79). С. 19–28.

Аннотация. В статье теоретически обоснованы контексты методологии восприятия сложных самоуправляемых социально-экономических систем как планетарно-цивилизационных социальных систем. Осознание сущности современного глобального и планетарного кризиса цивилизации позволяет убедиться в том, что планета Земля, которая на основе классических подходов традиционно воспринимается как финансово-экономическая, в методологическом плане должна рассматриваться как планетарно-цивилизационная социальная система. Выдающиеся мыслители современности, ученые многих высокоразвитых стран однозначно доказали, что ее основной причиной является духовный упадок социума, упадок целостного сознания субъектов социума, ориентирование на определение одностороннего логико-ментального интеллекта, потеря моральных ценностей и ответственности за создание человека, нарастание недоверия к институтам общественного управления. Все это подчеркивает несостоятельность квалифицированного и компетентного поиска направлений и механизмов преодоления планетарно-цивилизационного кризиса социума. Поэтому первоочередной задачей развития планетарной цивилизации становится необходимость кардинального изменения мировоззрения и мировосприятия, которое исходило бы из жизненных ценностей: охраны здоровья людей, образования, как приобретения новых знаний, мирного сосуществования, достоинства человека как такового, доверия и гармонии отношений между людьми и людей с природой. С научной точки зрения это кардинальное изменение мировоззрения заключается в переходе от целевой к ценностной рациональности на основе углубления духовно-нравственных факторов, которые должны задавать вектор антикризисного экологически чистого мышления, относительно всех управленческих решений на поле практических действий по реформированию национальных и глобальных систем хозяйствования.

Ключевые слова: стратегический выбор; самоуправляемые сложные системы; социально-экономическое измерение; творческая инициативная деятельность; интеллектуальный потенциал; методология нестандартных подходов.

Konstantin ZAVGORODNIY

*PhD in Economics, Researcher, Research Institute for the Development
of Economy and Society, HEI «Alfred Nobel University», Dnipro, Ukraine,
e-mail: v.a.tkachenko@duan.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7953-3971>*

Vladimir TKACHENKO

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Research Institute for the Development of
Economy and Society, HEI «Alfred Nobel University», Dnipro, Ukraine,
e-mail: v.a.tkachenko@duan.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4919-8658>*

THEORETICAL CONTEXTS OF STRATEGIC MANAGEMENT OF COMPLEX SELF-GOVERNING SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

Zavgorodniy, K., Tkachenko, V. (2021). Theoretical contexts of strategic management of complex self-governing socio-economic systems [Teoretychni konteksty stratehichnoho upravlinnia skladnymy samokerovanymy sotsialno-ekonomichnymy systemamy], *Socio-economic research bulletin, Visnik social'no-ekonomichnih doslidzhen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 3-4 (78-79), pp. 19–28.

Abstract. *The methodology contexts of perceiving complex self-governing socio-economic systems as planetary-civilizational social systems are theoretically substantiated in the article. Awareness of the essence of modern global and planetary crisis of civilization makes it possible to make sure that the planet Earth, which on the basis of classical approaches is traditionally perceived as a financial and economic one, should be considered methodologically as a planetary civilizational social system. Outstanding thinkers of our time, scientists from many highly developed countries have unequivocally proved that its main cause is the spiritual decline of society, the decline of the holistic consciousness of the subjects of society, orientation towards the definition of one-sided logical-mental intelligence, the loss of moral values and responsibility for the creation of man, the growing distrust to public administration institutions. All this emphasizes the inconsistency of a qualified and competent search the directions and mechanisms for overcoming the planetary-civilizational crisis of society. Therefore, the primary task of planetary civilization development is the need for a radical change in worldview, which would be based on life values: protecting people's health, education, as the acquisition of new knowledge, peaceful coexistence, the dignity of man as such, trust and harmony in relations between people and people with nature. From a scientific point of view, this cardinal change in the worldview consists in the transition from target to value rationality based on the deepening of spiritual and moral factors that should set the vector of anti-crisis environmentally friendly thinking regarding all management decisions in the field of practical actions to reform national and global economic systems.*

Keywords: *strategic choice; self-governing complex systems; socio-economic dimension; creative initiative activity; intellectual potential; methodology of non-standard approaches.*

JEL classification: *A130; O150; R100*

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.3-4\(78-79\).2021.19-28](https://doi.org/10.33987/vsed.3-4(78-79).2021.19-28)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Творча індивідуальна необхідність діяльності є природною мотивацією і проявляється вона цілісно лише тоді, коли духовна іпостась, моралісність і толерантність є тим запліднюючим глибинним показником людяності, який висхідно задає якісне віддзеркалення здібностей та внутрішніх мотивів творення, що повинні розгортатися в процесі цільової господарської діяльності кожного [1].

Мова йде про те, щоб у процесі індивідуальної творчої діяльності, сучасна людина залишалася саме людиною, а не перетворювалася в гонитві за кількістю на сугестора, який не має, і навіть не намагається діяти в ціннісному полі людяності. У цьому сенсі первинним завданням виживання стає необхідність кардинальної зміни світобачення, яке б виходило із цінностей життя та гармонізації відносин з природою.

За таких підходів у сьогоденні вкрай необхідним стає зміщення акцентів у методології та практиці у бік цілісного ціннісно-орієнтованого гуманістичного поняття пізнання, де людину варто розглядати як біоінформаційну сутність, як

особистість, складовою життєдіяльності якої стає організаційне створення господарства як цілісної сфери віддзеркалення кожної вільно-відповідальної творчої особистості.

Мова у сьогоденні може йти про те, що цільова, насамперед, суто економічна, тобто прибуткова, спрямованість діяльності людей, і є головною причиною і рушійною силою розширення загальної кризовості, коли кількісні показники діяльності явно затьмарюють потреби якісного оновлення життєдіяльності планетарної цивілізації.

То ж, розглядаючи проблеми сучасного стану національного господарства, де непрофесійне за класичними підходами знання у соціально-економічній сфері, без визначеної теорії і методології нестандартних підходів, призвело до процесів деіндустріалізації господарства і зuboжіння населення, що визначає не просто доцільність, а крайню необхідність розробки нової парадигми відродження і розвитку взаємовідносин між виробництвом і виробничими відносинами як основної національної ідеї стратегії створення й розвитку нового ціннісно-ефективного національного господарства [2].

Розробка та реалізація такої програми на основі використання національного інтелектуального потенціалу буде мати визначальний потенційний пріоритет для відродження, насамперед, національної системи господарства, з урахуванням надбання інтелектуальних підходів щодо визначених і обґрунтованих основних трендів: ціннісної конкурентоспроможності, ринкових відносин у внутрішній сфері, соціально-економічного партнерства, довіри та особистої і соціально-державної відповідальності.

Науковий потенціал країни дозволяє формувати нову ціннісно-моралісну парадигму розвитку на основі соціально-економічних контактів, де ціннісна цілісно-творча індивідуальність (людина) розглядається як базовий свободо-відповідальний творчий суб'єкт господарських перетворень.

Зміни в економічному житті України, як і майже всіх країн світу, що здійснюються ось уже протягом 10 років, підводять нас до якісно нових та переважно незвичних умов господарювання з принципово новими відносинами економічних зв'язків. До того ж докорінні зміни соціальних засад життя нашого суспільства приносять не лише певні вигоди, але й болючі втрати як матеріального, так і психологічного характеру.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Розв'язанню цих проблем і творенню нової ціннісно-економічної парадигми присвятили наукові праці такі вітчизняні вчені, як: В. А. Булеєв, О. І. Амоша, В. І. Ляшенко, О. Г. Задорожній, В. А. Ткаченко, Б. І. Холод, С. М. Войт, М. Є. Рогоза та ін. Та майже вся суспільствознавча наука, зазвичай, займається насамперед аналізом соціальної складової за природним законом: «все для всіх». Але ж існує і фундаментальний природний закон: «сам для себе». Є взаємодія людини у соціумі як складової самокерованої біоенергосистеми, що визначає її внутрішнє, як суто соціальне у сукупності. То ж доводиться констатувати, що традиційне визначення соціального, яке включає все, що не є біологічним, є досить однобічним й поки непереможною межею спрощення розуміння цілісності реальності. Та виникає питання щодо того, чим все-таки визначається суто соціальне у взаємодії цих біоенергоінформаційних систем? Ось тут ми й починаємо розуміти нейтральність соціальності як взаємодії індивідів, бо остання може мати цілком протилежне спрямування: як задля блага соціуму, так і привалюватиме «сам для себе» [3].

От тут і постає визначення: є взаємодії індивідів благосні, спрямовані на задоволення потреб самопізнання і самореалізації особистості, яка є головною цінністю у соціумі, людському суспільстві, а є взаємодії, коли діяльність індивідів спрямована на завдання шкоди і соціуму, і самій особистості у природному сенсі. Звідси випливає, що дослідникам, вченим слід розуміти, що під соціальним існує сутнісна цілісність біоенергоінформаційних систем, де превалює визначальна внутрішня сфера духовно-моральних цінностей і мотивів, які повинні визначати якісний коридор діяльності усіх суб'єктів складних самокерованих соціально-економічних систем господарювання [4].

Наприкінці XIX і початку XX століття серед передової інтелігенції і деяких вчених превалювала думка, що достатньо заможна людина не може бути не соціалістом і що «тільки соціалізм» може надати на планеті Земля свободу, рівність, братерство та справедливість. Але мало хто тоді замислювався: а що ж воно таке і соціальність, і соціалізм. Історія доводить, що первісне суспільство, і суспільство рабів, і суспільство кріпосне, та, навіть, і первісний капіталізм були суто соціальними. То ж і «соціальність» – це образ життя, де превалює жива справедливість і живе братство людей в основі [5].

Відомий світовий філософ, фахівець державотворення, суспільствознавець XX століття І. О. Льїн вважав «всякое установление, всякий порядок, всякий закон, от которых жизнь становится справедливее и братство крепнет, – «социальны».

Він вважав, що першою умовою «соціальності» є достатньо висока повага до людини як індивіда, до її гідності, почуття власної гідності, її свободи, бо ж соціальність є духовний стан людини і порядок духовного життя. Говорити щодо соціальності, при цьому принижуючи людину як сутність, – безглуздо і лицемірно [2].

Із цього можна зробити висновок, що «соціальність» є ціллю і задачею державного устрою, що створюється за словами Аристотеля «заради прекрасного життя».

Що ж стосується «соціалізму», то він є одним із засобів, запропонованих щодо здійснення цілі «соціальності». «Соціальність» є за всіляких умов і всіляких обустроїв соціуму, а «соціалізм» – тільки за тих умов, якщо вони дійсно відтворюють і дотримуються «соціальності» [3].

Майже вся суспільствознавча наука, більшість дослідників займаються, насамперед, статистичним аналізом соціальної складової біоенергосоціальної сутності людини загалом, втрачаючи її індивідуальність. Але ж традиційне, на основі загального статистичного аналізу, визначення соціального включає все, що не є біологічним і є досить однобічною і поки непереборною межею спрощення цілісності реальності індивіда як людини, особистості.

Звідси можна зробити висновок, що соціальне як взаємодія сутнісного, внутрішньої сфери моральних цінностей, є, переважно, наслідком зовнішнього відображення того, що відбувається в душі індивіда, які цінності й устремління в ній вирують, чим керується індивід при ідеальній побудові майбутніх проектів діяльності і на що саме він має намір спрямувати свої дії. Дослідники не враховують, що перед індивідом постає досить чітке бажання пізнання свого внутрішнього духовно-морального стану, який певним чином програмує можливе спершу у віртуальній площині, а потім матеріалізувати через свою індивідуально творчу діяльність в процесах господарської об'єктивізації.

Необхідним стає розуміння, що сучасний індивідуаліст у своїй діяльності не має права задовольнятися якимось однобічним баченням понадскладної реальності,

яке вжилося в наш менталітет механіко-матеріалістичними підходами наукового пізнання, та ігнорує все те, що знаходиться у сфері сутності і не підлягає науковим експериментам, як визначив М. Хоркхаймер «інструментальний характер мислення у проведенні реформ не може бути критерієм істини» [6].

Виробничі відносини сьогодення, як вважає В. А. Ткаченко, це сукупність технологічних, технічних та економічних відносин між членами суспільної формації, що формуються в процесі виробництва залежно від його характеру й рівня та відносин власності, обумовлюючи технологічну базу та соціально-економічну структуру суспільства. Це відносини, що слід розглядати не тільки як взаємодії між людьми, які є головним ланцюгом (точніше, механізмом) відносин у соціально-економічній системі, але й як відповідні взаємодії між суспільною формацією й Природою. Матеріалізація цих взаємодій формує нову концепцію технологічної бази суспільства (її виробничі сили) та надає динамічності розвитку інтелектуального потенціалу, що, у свою чергу, визначає характер технологічної основи виробництва шляхом послідовної реалізації знань та зміни виробничих відносин. У результаті чого саме зміни в технологічній базі суспільства мотивують зміни в соціально-економічній системі тієї чи іншої суспільної формації, що базується на підґрунті технологічного способу виробництва як динамічної системи технологічних відносин [7].

Тож, визначаючи багатовекторність науково-дослідних і проектних розробок у сфері поновлення технологічної бази, варто відзначити, що найменш дослідженими залишаються питання їх економічної суті, визначення їх цінності та інтелектуальної власності, як елементу національного багатства країни, як характеру технологічних відносин і у сфері виробничих сил, і у сфері виробничих відносин.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розробляючи на цій основі соціосинергетичні моделі відповідно до матеріалістичного розуміння історії, ми водночас отримуємо можливість урахувати достатньо повну сукупність чинників, роль кожного з яких на тому чи іншому відрізку історичного буття може бути різною залежно від конкретних умов. Але у повній сукупності стратегічного бачення вони дозволяють проектувати динамічні моделі соціокультурного й економічного розвитку. Відтворюючи таким чином складний синтез процесів, ми отримуємо можливість реалізації саморозвитку соціально-суспільної системи відповідно до філософії розвитку С. Н. Булгакова, згідно з його «Философией хозяйства» – «...сделать подлинным центром эволюционных моделей непосредственно самого человека с его творческой самобытной индивидуальностью» [5].

При цьому варто зазначити, що фізичне спрацювання технічних засобів виробництва відступає «на задній план» порівняно з моральним старінням утілених у нього знань. Протягом декількох років використання, а іноді вже під час будівництва (створення) підприємства, що має деякий час випускати це обладнання, старіють і техніка, і технологія. Процес охоплює не тільки уречевлені в технологічному обладнанні, у виробничих силах загалом, але й живі знання, носієм яких є творча ініціативна діяльність кожної людини, що не може не позначатися й на виробничих відносинах.

Принципово важливі відмінні властивості функціональних процесів тих систем, що само організуються, полягають у тому, що на тлі одноманітного збільшення чи зменшення параметрів системи можливі раптові неочікувані зміни її

стану. Система зазнає впливу процесів біфуркації, а це вже притаманне катастрофі, що обумовлене нелінійними зв'язками між елементами й процесами.

Постановка завдання. Отже, потрібна методологія, що дозволяла б програмувати найбільш ефективні сценарії соціокультурного розвитку, головним критерієм оцінки яких був би інтелектуальний потенціал. Вже сьогодні у високорозвинених країнах сукупний інтелект суспільства складає основну частку національного валового продукту та є головною складовою виробничих сил і виробничих відносин. І саме через це проблема створення умов і конкретних механізмів оперативного перевтілення сукупного інтелектуального механізму в інтелектуальний капітал як фундаментальної основи розвитку суспільства є надзвичайно актуальним, пріоритетним державним інноваційним соціосупільним завданням. Причому, мається на увазі не створення якоїсь інституції управління, а національна ідея всезагальної інноваційності як «образ думки», який стосується кожного й усіх, інноваційність усього й скрізь на основі уявлення, натхнення, неповторності, творчої ініціативи. Інноваційність на основі сукупного інтелектуального потенціалу як технологічної бази зростання та відтворення сукупного інтелектуального потенціалу суспільства, його виробничих сил, як технологічної бази та виробничих відносин на основі духовності й толерантності. Це означає, що інноваційність повинна бути в більшості аспектів діяльності не тільки кожного індивідуума, а всього підприємства, організації, фірми [3].

Виклад основного матеріалу дослідження. Таким чином, таке структурування самокерованих складних соціосистем має, принаймі, дві принципові характеристики: по-перше, превалювання автономних цілей над організаційними перенацілює увагу з зовнішніх факторів на внутрішні взаємовідносини – система стає менш врівноваженою, менш здатною до реагування на зміни зовнішнього середовища, збільшується вірогідність прийняття не тільки неефективних, але й невірних рішень; по-друге, превалювання силових і переговорних відносин збільшує конфліктність як окремих індивідів, так і суб'єктів управління, управлінських інституцій і, як наслідок, знижується сама ефективність системи.

Майбутнє (як існуючі в суспільній свідомості соціальні цілі) не просто суперечливе, але і розірване, розрізнене, оскільки у суспільстві слабшає біоенергетична наповненість і воно не набирає необхідної критичної маси. Сьогодні потреба набрати її виявляється в наполегливій ідеалізації національної історії, в суперечках про соціалізм і новий капіталізм, в художньо-абстрактних поглядах на загальнолюдські цінності [7].

Проте ніяке суспільство не може нормально розвиватися, не набравши достатнього рівня критичної маси. А це не так просто, тим більше в період, коли уявлення про соціально-економічні цілі усього суспільства динамічно і швидкоплинно змінюється слідом за боротьбою і перемогами різних груп інтересів (кастових, кланових, класових, партійних і суспільних).

Визначити зміст, спрямованість цього потоку в цілому неможливо. Але безсумнівно, що його «русло» прокладають сьогодні процес модернізації суспільства, який прискорюється, структурна реконструкція економіки і нова науково-технологічна база. Форми цих перебудов (реформ) і модернізацій дуже різноманітні. Період до умовного їхнього закінчення, тобто до виходу країни на новий рівень економічного розвитку, а також до стабілізації соціальних і політичних структур (систем), і може скласти зміст перехідного періоду.

Таким чином, це довгостроковий і різноманітний природний процес, який за тривалістю іноді можна порівняти з життям цілого покоління людей, переходу соціально-економічної системи від одного формаційного стану до іншого, зовсім нового характеру, як за соціальною формою, так і за соціальним змістом, з метою можливого (хоча і не завжди реального) соціально-економічного виграшу.

Аналізуючи сьогодні, варто відмітити явні протиріччя інерційності і якісних змін у динаміці соціально-економічних відносин. Розуміння нашої дійсності як часу змін у технологічному підґрунті суспільства і простору якісних трансформацій природних процесів дозволяє зробити сутні висновки, зокрема зафіксувати, що змістом перехідної економіки є не стільки реформування економічної політики методів і механізмів господарювання, скільки перевтілення системи соціально-економічних відносин. Таке розуміння дає змогу на практиці змінити всі складові економічної системи як такої: змінити основні чинники алокації ресурсів і відносин власності, тип відтворення виробництва і моделі мотивації ініціативної економічної діяльності індивідів, цілі і засоби реформування економічних процесів, інститути управління, законодавство і право.

Закономірним наслідком висновку щодо якісного реформування виробничих відносин як визначальної змістовної характеристики періоду є не менш спірне положення, яке стверджує, що основна детермінанта соціально-економічних процесів у перехідному суспільстві – неекономічні фактори розвитку. Тобто можна припускати, що економічні фактори лише задають «сферу припустимих значень» реформування, а якісні зміни в економічній системі відтворюються на об'єктивній основі, але суб'єктивними методами.

Отже, невідповідність нинішньої людини навколишньому соціальному і природному середовищу, потенціалу критичної маси, необхідної для сприйняття неминучості переходу до нової соціальної формації і її розбудови, і рівню культури очевидні. Але, якщо соціальне середовище ще якось можна змінити, то стан природного середовища, яке діє за «першим фундаментальним» і «другим природним» законами, спонукає до зміни самої людини. Причому йдеться не стільки про якусь біологічну мутацію людини (нинішнє людське тіло досить досконале і згідно із законами природи постійно самоудосконалюється), скільки про суттєву зміну її мислення, інтелектуального потенціалу і способу життя.

Очевидно, що шлях лише індивідуального перевтілення, удосконалення, перепрограмування, біоенергетичного оновлення – це «шлях в нікуди», шлях до руйнування культурних, організаційно-технологічних надбань суспільства з реальною загрозою фізичного знищення більшості індивідів. Згідно із «другим природним законом» людина – це соціальна істота, і жити, як кажуть, «по-людськи» вона може лише в організованому соціумі. Тому колективне виживання, колективний перехід до нової соціальної формації – обов'язкова умова виживання індивідуального.

Тож, якщо ми хочемо пережити майбутні катаклізми, які природно супроводжують процеси перехідного періоду, то конче необхідно «розбудити» якомога більше людей, знайомих і незнайомих, найрізноманітніших професій і напрямків діяльності: мислителів і політиків, митців і бізнесменів, військових і цивільних, підвищити щільність населення, що і складає критичну масу суспільства.

Головне, що наразі визначає її зміст, – це структурні зрушення в ціннісних орієнтаціях людей. З початку 90-х років ХХ століття суспільство прийшло до

розуміння безперспективності соціально-економічної формації, що існувала, і необхідності розробки конструктивної програми виходу із кризи.

Необоротним є твердження ціннісного ставлення до людства як до єдиного цілого. Все більше відчувається пріоритет загальнолюдських цінностей перед класовими. Можна говорити і про досить стійкі національні цінності в суспільній свідомості. Прокладає собі дорогу ідея милосердя. Взагалі людина стає центром ціннісних орієнтацій. Спроба реалізувати цю нову уяву очевидна в суперечках щодо суб'єктів власності, права тощо. Та й демократична виборча система, ставлячи окремих осіб у коло публічних дискусій, поступово відфільтровує ті людські якості, що стають суспільно значущими цінностями.

Висновки і перспективи подальших розробок. Сумно, але саме такими є загально-цільові, рекомендаційно-методологічні конструкції подальшого розвитку, хоча і вони мають певні умовності та недоліки.

Дійсно, людство вступає в абсолютно новий етап свого розвитку, коли тільки колективний розум (і не треба боятися цього), колективна воля і колективні цілеспрямовані дії дають шанс перспективі подальшого руху вперед.

Вельми суттєвою постає проблема загального бачення світу, його розвитку, проблема інтегральної загальної картини Всесвіту, у якій загальні знання були б не тільки погоджені між собою, але й дозволяли б людині побачити, як у дзеркалі, саму себе, своє місце в різнобічності й різнобарвності фактів, процесів, подій.

Звідси виникає нагальна потреба спільного, синхронного вивчення природи і суспільства.

На порядку денному постає визначення фундаментальних істин у розумінні перспективи: природа і людство, які складають єдність і цілісність, їхній розвиток і взагалі майбутнє.

Необхідно забезпечити оптимальну узгодженість соціального розвитку з функціонуванням Всесвіту, коли діяльність людини органічно входить в алгоритм життєдіяльності всієї природи, не порушуючи, а, навпаки, сприяючи упорядкуванню і життєдіяльності останньої.

Література

1. Ткаченко В. А. В пошуках нової парадигми відношень суспільного розвитку. *Вісник економічної науки України*. 2007. № 1. С. 159–164.
2. Задорожна О. Г. Методологічні засади управління розробкою стратегії духовно-ноосферо-сталого господарського антикризового розвитку. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1 (38). С. 176–182.
3. Ткаченко В. А. Інтелектуальний потенціал як засіб відтворення та поновлення єдності виробничих сил і виробничих відносин. *Економічний вісник Донбасу*. 2008. № 1 (11). С. 159–164.
4. Ляшенко В. И. *Регулирование развития экономических систем : теория, режимы, институты*. Донецк : ДонНТУ, 2006. 668 с.
5. Булгаков С. Н. *Философия хозяйства*. Москва : Новые технологии, 1999. 367 с.
6. Horkheimer M. *The Eclipse of reason. Critique of instrumental reason*. Moscow, «Canon+» ROOI «Rehabilitation», 2011. 224 p.
7. Ткаченко В. А. *Епістемологічний скептицизм в основі економічної політики в Україні : монографія*. Дніпропетровськ : ДУАН, Монолит, 2014. 264 с.
8. Холод С. Б. *Управління інноваційним розвитком на мезорівні : монографія / За наук. ред. В. А. Ткаченка*. Дніпропетровськ : ДУАН, Монолит, 2015. 360 с.
9. Чимшит С. И. *Управление потенциалом сложных социально-экономических систем : монографія*. Днепропетровск : Монолит, 2008. 362 с.

10. *Global Economic Prospects : Managing Growth in a Volatile World* / The World Bank. 2012. Vol. 5. 162 p.

References

1. Tkachenko, V. A. (2007). In search of a new paradigm of social development relations [V poshukakh novoi paradihmy vidnoshen suspilnoho rozvytku], *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, No. 1, s. 159–164 [in Ukrainian]
2. Zadorozhna, O. G. (2020). Methodological basics of the strategy development management of spiritual-noosphere stable anti-crisis development [Metodolohichni zasady upravlinnya rozrobkoiu stratehii dukhovno-noosfero-staloho hospodarskoho antykryzovoho rozvytku], *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, No. 1 (38), s. 176–182 [in Ukrainian]
3. Tkachenko, V. A. (2008). Intellectual potential as a means of rebuilding and renewal of unity of production forces and productive relations [Intelektualnyi potentsial yak zasib vidtvorennya ta ponovlennya yednosti vyrobnychkykh syl i vyrobnychkykh vidnosyn], *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, No. 1 (11), s. 159–164 [in Ukrainian]
4. Lyashenko, V. I. (2006). *Regulation of economic systems development: theory, regimes, institutions* [Regulirovanie razvitiya ekonomicheskikh sistem: teoriya, rezhimy, instituty], DonNTU, Donetsk, 668 s. [in Russian]
5. Bulgakov, S. N. (1999). *Economy philosophy* [Filosofiya khozyaystva], Novye tekhnologii, Moskva, 367 s. [in Russian]
6. Horkheimer, M. (2011). *The Eclipse of reason. Critique of instrumental reason*. «Canon+» ROOI «Rehabilitation», Moskva, 224 p.
7. Tkachenko, V. A. (2014). *Epistemological skepticism as a basis of economic policy in Ukraine: monograph* [Epistemolohichni skeptyzm v osnovi ekonomichnoi polityky v Ukraini: monohrafiia], DUAN, Monolit, Dnipropetrovsk, 264 s. [in Ukrainian]
8. Kholod, S. B. (2015). *Management of innovative development at mesolevel: monograph*. Ed. by V. A. Tkachenko [Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom na mezorivni: monohrafiia; za nauk. red. V. A. Tkachenka], DUAN, Monolit, Dnipropetrovsk, 360 s. [in Ukrainian]
9. Chimshit, S. I. (2008). *Management of complex socio-economic systems potential: monograph* [Upravlenie potentsialom slozhnykh sotsialno-ekonomicheskikh sistem: monohrafiya], DUAN, Monolit, Dnipropetrovsk, 362 s. [in Russian]
10. *Global Economic Prospects: Managing Growth in a Volatile World* (2012). The World Bank, Vol. 5, 162 s.